

crni kvadrat (III)

ruska pesnička avangarda
genadij ajgi

PAVEL FILONOV
(1883-1941)

Odvojivši se od Filnovljevih požutelih stranica zagledam se iz zimske tame šezdesetih godina u današnji dan. Čudno... — pišem ove redove u samo rasplamsavanje trajućeg oveko-večavanja, — ne samo u svetu nego i u nas, — Pavela Filonova kao jednog od najvećih slikařa XX veka.

Centralni listovi i časopisi sad su puni materijala o toj neobičnoj ličnosti. Ne može se bez nezahvalnosti i nekulture, — ovog puta ne u odnosu na Filonova, nego u odnosu na čoveka koji je više od bilo koga učinio da se sačuva uspomena na slikara, za prenošenje te uspomene budućim pokoljenjima.

Ni u jednoj publikaciji o Filonovu ne spominje se sledeća činjenica: prva posmrtna izložba njegovih dela u nas, zajedno sa radovima M. V. Mačušina, bila je u Državnom muzeju V. V. Majakovskog od 28. do 30. decembra 1961. godine, — Filonova je trebalo prikriti Mačušinom (što uopšte ne umanjuje tog značajnog slikara).

PESMA O VANJKI-KLJUČARU (odломак)

KNEGINJA:

... Bog naš u dverima divan sed beo
u proleće ružičasta ohanje devojačko grudi šiba

metvicom rosnom

pritajenim snegovima gnezda majki otkrivaju u nebū Dveri
zemlji je toplo palo
u starom vrtu raj se okrenuo leda da greje

Nastala je radosť ljubavna

Na nemackim poljima ubijeni i ubice protronuli cvetojavom
stoka jede žene doje ljudi piju živosmrtni kvasac

ustaje ljubav žedna ljubi kosti ruskim momaka

u crnom ždranju smrti na putevima Ivangrada

VANJKA-KLJUČAR:

topovska hrana u belini mozga mnogonogog
oštrica točkova ljudskim tragom ugrizom zube u zemlju zabila
rastrganom mrtvački gorama živodete s gvozdenim zajedno

slaboruko

seće po konjima po surovim
ispoljivši muževnost bakar pohlepno otežava opnasti cilj
ranjenom pod očima tvrdogledi presreće trostroj
u ključa jeka urlikom stenu jaruzi pokazaće
oktobrom u ne izrezaće u vis pokazaće
noga gnjeva po odeeči s kostima iščupano zauvek
rodaci daleki zaborav grli krv leptotica ovlaženo
na putevima Ivangrada trava pala ukucana potisnuta

težinom ubistvenom

na putevima Ivangrada ničice obamrstosti
na sraslu reka izraslo nemo stegnuto grlo pesme
reći stranama idu tužno tugači isplakani krljanjem lomim
a nije na nama pevanju o veri u živ-boga ratnika širokokost
grudvasti čir sadrži tečnost lepljivu ledenu imati
ranu tulu grli duše čekrkom slepi dodir
proždire mu grob oslužavio je njihove prelepe ruske glave
i kad se podiže senka smrtna bel-rosama polja noći
izrezuje prostreljenim nežno surovo tvrdinu tela
naoko prekrštavaju olov o kušu smrti crnu nevidenjem
seju nad proletelim ulovom
izvlače u raj božanski jednostavne i smeće
majkama i ženama u dragoj očekibini pod ogledom boga
brzona vekovna riđa svakodnevna razotkrivena iskežena
zemlja naježena crna iznojava stra-boj u krajevima sveta
uzneće krvlju tihom nebu

POJ O LEPOJ SAMRTNICI (odломak)

HOR:

ratnik rudi ritama mu Buljina strelu u lice hitom daruje
let rezom proleće
odmereno vapnjem ispušta runu samurovu
celovom o pokliču krkljanjem ranog boja

Izložbu je organizovao istaknuti rusko-sovjetski istoričar umetnosti N. I. Hardžijev (od strane muzeja sam bio odgovoran za taj poduhvat i mogu posvedočiti kakve je neverovatne napore imao Nikolaj Ivanovič da bi savladao »hruščovske istoričare umetnosti« u Ministarstvu kulture SSSR i svakojake pseudo specijaliste za Majakovskog).

Zbog sadašnjeg obilja informacija o slikarom životu i stvaralaštvu ograničiću se samo na predstavljanje Filonova — pesnika.

Filonovljevu pesničku knjigu »Poj o svetskom prošaru« sa autorovim ilustracijama izdao je 1915. godine Mihail Mačušin. U njoj su dve dramske poeme — »Pesma o Vanjki-ključaru« i »Poj o lepoj samrtnici«.

Moć uskrsle leksičke arhaičnosti u tim poemama je pomešana sa veoma uspešnim buđućnjačkim jezikom — Filonovljev pesnički po-

stupak u »Poju« svedoči o velikom originalnom talentu slikara-pesnika. Pesnički monolozi u poemama se smenjuju, po Kručonihičim rečima, »sa ritmičkom sdivigicom prozom (u duhu autorovih crteža)«.

Na kraju ču dodati da je Velimir Hlebnjikov osećao da mu je srođno slikarstvo »predivnog pačeničkog Filonova, nedovoljno poznatog pesnika gradske patnje«, visoko je ocenio i slikarevo književno stvaralaštvo: aprila 1915. godine, dobivši primerak »Paja«, oglasi se o njemu u pismu M. V. Mačuškinu: »Od Filonova, kao pisca, očekujem dobre stvari, i u ovoj knjizi stoje stihovi koji spadaju među najbolje napisane o ratu«.

Kasnije se Filonov »kao pisac« bayo jedino propagandom svoje teorije »analitičke umetnosti« neuporedive (zbog jednoličnosti i ograničenosti) s nadčovečanskom »doradenošću« njegovih slikarskih remek dela.

VOJNIK:

ozemljuju crvenila po suhom i blatima
slobodari ruskom krvlju sadžakom slomljenim oči svodi
nagoreli otkinutim oseko o-ruke o-noge o ruske glave
pritisnuti očima uhvaćeno stisak zubni guši jaukom
u grudi nazad ah i ahću i suži i otimaju na Zapad zidovim
nepokretom na rici tud-prah kovčega otimaju sećom prnja ko-
njima generalima duvanaom-krdžom devom gonim avi neboj nem-
optužbom po glavama po Rusim pritegom sedina oprezno opho-
di u čizmama u zemlju tudu zaledinu

NASILNIK:

jednom dva puta ti kažem »ženo, voli!«

ŽENA:

Poludečak rasplamsava plameno skokovi konja ravnoletom
do redova
nepovijljivih Pruskih doskakao poratovo po snažnim licima
umro i sahranjen naveki a mladan mlađanje eh!
i omrtevo a konj za kovčegom ide

VOJNIK:

idu zemljaci gvozdeni sivi teški giganti snagunoseći
bezmerni

RANJENI VOJNIK:

gle bledo gde lice mi zari očima usnuli dečak raj postaće
stari gost Boga a sestrica moli svećom Tro-pudom izgnati
Nemce iz ukopa podzemnih prolazilo je i razmaklo nam nevid-
ljivom crnoćom kosa i zdravljenjem dane položi ruku i bradati
je vojnik pao ranjen a Gospod odnosi drugo tane stroj za stro-
jem i umreće srasla sesjala se zatvorena polučeta zemlje
sveti klin čizama i grude izvodi svet na glavama ljudi gore
rukama razbili i do Berlina sekirama se dosekli valjenkama
u svetom pogledu dečijih nogu u žuljevima spi, momak strp-
ljiv! vaša krv majka zemlja nogama ču zatvoriti prozor i
šapnući vetru »uteci!«

PEVAČ:

uspokojiteljem neprijatnim po cvetovima broća
procvetava žutim požarom istobojno perje
po poljskoj prostirci tamo prolaznikom lelujavim
pozvoniće sedotravnom polulatalasom slatka toplo
dozivanjem slavujevim izravnava pev
proživaocima brzo
ljudomorom luta razmičući struje živoriba leteći na sanjama
oslepeće pojavom vrbi krošnjastoj
pomiritelju čujno davši glas običan odmeren kukavičin
protalasa popreko narastanja ranjiva toplinu zaboravi

Grehom slučajnim okvir budi oklopjen

promiće pored leto

ruso vihor leže

V.P. MAZURIN (1860—1927)

Već četvrt veka se bavim ovom zanimljivom istorijom. U naše, sovjetsko vreme živeo je značajan pesnik, čije ime zna, po mojim proračunima, najviše petorica ljudi. Tokom mnogih godina prerio sam desetine priručnika, raspitivao se kod arhivara i niko ništa o pesnici — autoru jedinstvene pesničke zbirke, jedinstvene čak i po savremenim merilima.

Evo podataka o toj knjizi: *V.P. Mazurin. U carstvu života, Pesnički dnevnik. Izdanje autora. Moskva 1926.*

Jedno od poslednjih sovjetskih izdanja sa natpisom »izdanje autora« (taj kratki period završila su tri broja zbornika »Živi Majakovski« Alekseja Kručoniha... — »Tridesete su me pozvali na Lubnjaku, presreli su me ne s prekomrom nego sa krikom: »Kako ste uspeli da do sada izdajete takve knjižice!« — pričao je Aleksej Jelisajević).

12 godina posle poznanstva sa Mazurinovom poezijom, po drugi put sam ga sreo u samsudatu. 1975. godine u ruke mi je došepela mašinom prekučana zbirka pesama Filareta Černova, koju je uredio Jevgenij Leonidovič Kropivnicki.

»Čudesan liričar«, — izražavao se o Černovu u predgovoru J. Kropivnicki. Dalje saopštava: »Filaret Ivanovič Černov se rodio u gradu Kovrovu, Vladimirska gubernija, 1877. godine a umro je u Moskvi, u ludnici, 4. decembra 1940. godine. Od mnogobrojnih Černovljevih pesama sačuvalo se oko četiri stotine«.

Čudo! — među pesmama F. Černova (stvarno tananog liričara tjutčevsko-fetovske škole) vidim, zaprepašćen, jednu čiju je naslov »Povodom smrti V.P. Mazurina«, datiranu 16. januara 1927. godine. Po tonu je očigledno da je pesma napisana odmah posle pesnikove smrti.

Ipak se nisam okoristio čudom tog susreta sa Mazurinovim imenom. Trebalo je odvesti se k našem »neovanguardističkom patrijarhu« Jev-

geniju Leonidoviču — jedino se od njega mogli saznati detalji o zagonetnom pesniku. Nisam to učinio. J. Kropivnicki je umro 19. januara 1979. godine.

Sada se, s vremena na vreme, savetujem sa slikarem — sinom J.L. Kropivnickog. Ogorani arhiv pokojnog pesnika i slikara još nije sreden. Nadamo se da će se u njemu naći materijali koji se odnose na Mazurinu. Lav Jevgenijevič svedoči o očevoj velikoj ljubavi prema autoru »U carstvu života«, ipak, Jevgenije Leonidovič nije poznavao pesnike. U biblioteći Kropivnickih nalazi se primerak Mazurinove zbirke s njegovom posvetom Aleksandru Vasiljeviču Kovaljevu (bratu poznate pevačice Olge Kovaljeve). Čini se da ti malobrojni podaci mogu, u budućnosti, pomoći istraživačima da sačine kratku biografiju V.P. Mazurina (moguće je da će i naša publikacija tome pomoći).

O autoru »U carstvu života« poneto se može saznati i iz njegovih pesama. Nesumnjivo je da se rodio u siromašnoj seljačkoj porodici. U grad je dospeo kao mladić, dobro se upoznao sa »fabričkim paklom«. U poslerevolucionarnim godinama je u školskim radionicama predavao ručni rad (stolarstvo i pletarstvo). Generacijska obeležja, koja se sreću u njegovim stihovima (a i u predgovorima), dozvoljavaju da se predstavi da je rođen šezdesetih godina prošlog veka.

Sada o valjanosti uključivanja V. P. Mazurina u poeziju ruske avangarde. Njegovi pogledi na svet su sigurno suprotni idejnim opredeljenjima naših avangardista, — recimo kubofuturista. Navečemo dva momenta: u Mazurina je izuzetna slivenost čoveka sa prirodom, osećaj obične narodske jednostavnosti u odnosu na ljude, u futurista je usiljena ironičnost prema prirodi, naglašavanje r u k o v o d e c e i l o g e p e s n i k a n a d »gomilom« i »masom« (rečeno se ne odnosi na E. Guro i V. Hlebnjikova).

Primitimo i sledeće: reč je u tipičnih avantgardista uvek autonomna: svaka reč sama po sebi mora biti veoma izoštrena, kao autarhični zvuk, linija i boja u najnovijoj muzici i slikarstvu.

Ali zašto je stari čovek (»već pri kraju života«), s rusko pravoslavnim intonacijama u glasu, najednom progovorio sasvim neobičnom, čini se, za njega formom? Ne bi li bilo bolje da je izrazio svoju misao tradicionalnim jezikom — onakvim kakav je bio u Filareta Černova?

Mazurin je bio istinski istraživač. Bila mu je potrebna nova forma. Da se odvaja da progovori na nov način pomogao mu je Volt Vitmen (njegovo ime se sreće u jednoj od pesama »U carstvu života«). I ovde valja naglasiti da je optečevropska avangardna epoha u poeziji uvek i svuda, pre svega, bila povezana sa stvaralaštvom velikog američkog pesnika — reformatora.

Ruski pesnik je samo pošao od Vitmena (u njegovoj knjizi se samo dva puta sreću odjeci »Vlati trave«), a da se ne govori o tome da on nije mogao da ne zna oslobođenu poeziju Majakovskog, Hlebnjikova, Kamenskog.

Onda, kako povezati Mazurinu sa modernom ruskom poezijom — šta će tu avangarda?

Kad je zamisljano i pisano »U carstvu života« u vazduhu je još uvek bio osećaj slobode izražavanja. On je dotakao i Mazurinu — izazvao je u život njegovu poeziju (u našoj antologiji nećemo se ograničiti samo na predstavnike specifično avangardnih grupa i škola — potrudićemo se da poklonimo pažnju i onim autorima koji su na neki način pripadali najnovijim menjanjima izgleda jezika ruske poezije).

Jedinstveni Mazurinov slobodni stih — veoma priorordan, veoma ruski (primera takve rusko-nacionalne originalnosti slobodnog stiha malo je i danas, bez obzira na blistave primere u Hlebnjikova i Igora Terentjeva, Guro i Kručoniha). Posle zatvaranja Mazurinove knjige kao da se čuje neko narodno seljačko pevanje — bez reči, bez uobičajenog »kanona«. Kako pesniku to uspeva? To je već tajna talenta.

Stihovi koji su ušli u knjigu »U carstvu života«, napisani su u periodu od 22. maja 1924. do 12. septembra 1925. godine. Zbirka, sudeći po Mazurinovoj posveti A. V. Kovaljevu, izašla je pre januara 1926. godine. Pesnik je umro tačno godinu dana posle izlaska knjige, koja ga je nadživila čekajući izdavačko uskršnje.

IZ KNJIGE »U CARSTVU ŽIVOTA«

PREDGOVOR

Svoje stvari sam napisao usred prirode — usred čička, peleha, polja krompira i pšenice, u udolinicama i jendecima podmoskovskog puta, u starom parku, gde su nad lipama dremale sove i skakale veverice. Na kraju, pisao sam ih u radionicu, gde sam radio s decom, i na ulicama, kad sam išao na posao.

Nisam pisao zato da bih nešto napisao, nego zato što nisam mogao da ne pišem. Želeo sam da izrazim, i ja sam izražavao jednu misao.

Ljudski život je najveća radost sada, ovog trenutka, na ovom svetu, ovde na zemlji.

Radost dostupna svakom čoveku, u svaku vreme. Od samog čoveka zavisi da li će biti srećan ili nesrećan. Svoj unutrašnji mir on može držati svetao ili taman. Da živi za životu, ili umire za životu.

Misao o radosti ljudskog života mnogo puta su izražavali mudraci i pesnici u prošlosti i sadašnjosti, na Istoku i Zapadu.

Tu misao sam shvatio tek pred kraj mog života, i tim žurnije želim da je razotkrijem: jer nigde u svetu nema radosti i sreće, ako ih nema u čoveku. Radost donosi čoveka na zemlju, radost ga primorava da cveta, a radost ga mora i odneti sa ovog sveta.

U svetu je sve preleplo: vrabac i kopriva, orao i palma — jednak su lepi. Sve zavisi od čovekovog odnosa prema svetu.

Šta čovek hoće da bude, to i jeste.

V. Mazurin
15. novembra 1925. godine

1.

Između dva
Velika čutanja, —
Čutanja pre rođenja
I čutanja posle smrti, —
Dato mi je da kažem reč.
Učim da je
Kažem dostojno.

Jer:
Dato je samo jednom
Da kažem
Reč, —
I jednom da je upropastim!

22. maja 1924.

16.
Klen je zadremao.
Na straži listić stražar
Pažljivo čuva
Mir usnule braće,
Ljuljači se glupo
Na dugoj stabljici.
Vetrič,
Klen šumi
Poklji stražara...
Moj list stražarski
Uvek me obaveštava
O vrelom vetrusu
Ali, avaj — prespavam
Njegov početak
I često se
Budim u buri.

27. juna (1924)

20. KOSAC
Spava kosac
Pokriven snima
Od trave i cvetova
I užnesen u plavo nebo
Nežnim mirisom
I pesmom ševe.
A na postelji
Hrće ogromno telo
Nemoćno ijadno
S crvenim vratom
I žuljevitim rukama.
Kosac nema posla
Do slane i sunca:
Na livadi je popio jutro
I pijan je od njegove lepote.
Šta može reći

Ako se san produži večno?
»Hvala,
Zaradio sam
Zlatno carstvo
Slobodne radosti!«

30. juna 24. g.

30.
Ne zavidim
Ti, sunce:
Bacaš zrake,
Ja ih podižem;
Za tebe su oni
Kosa opala s glave,
Za mene su
Život i lepota.

18. jula (1924)

32.
Žetva još nije završena,
Nije vreme da se broje snopovi.
Hajdere sa mnom, žeteoci, —
Mnogo je posla,
Nema se vremena za osvrtanje.
Utonimo glavama u zlato pšenice
Utonimo tako
Da bi oni za nama
Videli samo pšenicu
A ne i nas.

22. jul (1924)

43.
Uzdigao se cvet na blatu.
Potopila ga voda.
Zaplivalo su belouške i pijavice.
Nad jadrom glavicom
Žabokrečina se stegla.
U kolibi se rodila devojčica,
Beda je prihvativa
I zarila duboko
U prljavštinu praga...
Pred smrт je devojčica
Usnila cvetić procvetao iz blata:
Na grudima joj rasla

Plava glavica
Sa žutim okom
I ljubila je
U hladne usne.

24. septembar (1924)

53.
Rad i pesma!
On ide u dubinu
Koren, —
Koji hrani.
Ona gore,
Plavetnilu,
Koje raduje.
Oboje zajedno —
Prelepo su drvo.

68.
Žene — latice
Na cvetu sveta.
Sudenim je da prve
Sreću sunce
I prve raspaljuju zoru.
Na visini ih drži
Čedrost.
Bez toga
One su »pale«,
»Idolopklonice«,
I sramota, i užas:
Mi — muškarci, —
Straža
Uz sveto drvo,
Mi ga i lomimo.

15. mart 25.

73.
Senka je lepsa od buketa:
On je mirovanje,
Ona treperi...
Takva je i poezija:
Lepša od pesnika.

20. mart (1925)

Devojčica preskače konop
I kao »metlica« i »tako«.

Te sreće sam

Već lišen.

Ali mi je zato data sreća
Da razumem sreću deteta.

O, kako želim

Tu sreću

Prelepe devojčice,

Tada, tada

U njenu poslednju zoru,

Kad se jedno krilo

Spusti tamo

Gde više ne mašu

Nikakva krila,

A drugo još treperi

U gipkom vazduhu.

80.

Strašan je i prelep svet,

Kuda se uznesi

Stvaralačka duša.

Tamo se tresu munje

U plavom azuru,

Zraci jedva

Izvode šare

Tajanstvenog života.

Tamo je usamljenost, konteplacija...

I jedva, jedva se

Nevidljivoj zvezdi—čoveku

Prividaju u dalekoj dubini

Takva ista svetla—ljudi.

25. mart 25. g.

88.

Žao mi je cvetova:

Zašto su ubrani, —

Oni su živi!

Ružna je naslada

Mrtvim telom neveste.

Zašto su doneli

Oči neveste

Na mrtvi sto

I stavili pored

Mrtvog tela ribe

I slatkog piroga?

15. april 25. g.

104.

Tri puta sam se

Danas oduševio:

Prvi put kad sam video

Svetlo u kapi rose.

Upalilo me.

Drugi put kad sam video

Isto takvo svetlo

U očima deteta.

Iznenadilo me.

Treći put kad sam čitao

»Upanišade«. Drevno svetlo

Osvetlilo je

I rosu, i oči deteta.

21. jul (1925)

113.

Ide obućar

Sam kroz polje

I peva:

»Da nema vina, —

Pijanstva ne bi bilo;

Da mene nema, —

Veselja ne bi bilo.«

Pozdravljamo se,

Stojim i smejemo se.

On govori:

»Od jutra idem

I nakako ne stižem:

Lepo je ovde.«

Obućar je pokazao

Travu i žbunje,

U žbunju razbuktal zoru,

I nastavio:

»Pa šta, radiš,

Radiš,

Valja se i proveseliti.«

Popio, a lep.

S ruskog: Aleksandar Badnjarević

ASEN ASENOV (Assen Assenov) rodio se 1942. u Varni, u Bugarskoj. Danas živi i radi u Berlinu. Osnivač je uglednog nemačkog književnog časopisa »Litfass«, i njegov glavni urednik od 1978. do 1983. Priredio je nekoliko antologija poezije i proze, od kojih je najpoznatija »Njujork, svet još jednom« (New York, Die Welt noch einmal, 1982). Bavi se novinarstvom. 1986. izdata je njegova zbirk proze »Don Kihot u gradu« (Don Quichotte in der Stadt), iz koje su preuzeti ovi tekstovi.

mozaik asen asenov

DAR

Moja majka je, odevena u crvenu kućnu haljinu, sa belom bradom na licu, baš htela da pode kod gospode Podvige, susetke koja je imala veliki stan, gde su deca iz naše zgrade već očekivala svoje poklone — ovaj put je zasista imala sreće sa Deda Mrazom — i već je bila zgrabila platnenu vreću sa malim iznenadenjima, kad, se začu zvono, jednom dugu, jednom kratko, nekako prisno, ali ne kao kad zvone njene kolege iz pošte, i opet jednom dugu, jednom kratko; ona gleda kroz špijunk i vreća joj ispadala iz ruke; napolju je Sabo, nema sumnje da je to on, mali Sabo iz Budimpešte s kojim je ona na Balatonu... no da, ali otkud on ovde? On ne popušta, zvoni po treći put; moja mati se smeje, zaboravlja na poklone i na to kako je odevena, otvara mu kao da je jul mesec, kao da je u kućnoj haljini, i stoji na vratima. Sabo za trenutak okleva, jô napot kivanok, pozdravlja, prilazi joj i ljubi je pravo u belu bradu. Sećaš li se ti mene, pita kao da je on Deda Mraz. Da, ali zašto se nisi javljaš sve ovo vreme? Morao sam u vojsku, odgovara Sabo, sad sam tri dana na odsustvu. Još uvek stoje u hodniku i vrata susednih stanova se širom otvaraju, i iza stranca se pomaljaju deca koja pišle u moju majku, Baku Mraz sa belom bradom i u crvenoj kućnoj haljini. Udi, kaže ona napokon.

Nakon tri dana Sabo se vratio u svoju jedinicu, a u avgustu sam ja došao na svet. Otada moja majka nije ništa čula o njemu. Dala je da se uveliča njegova fotografija sa odsustva i za svaku Novu godinu stavlja je ispod jelke.

MOZAIK

Prvi put sam je video jednog prohладnog majskog jutra. Trčala je duž obale. Na rukavu svog crvenog kaputa nosila je crnu traku. Upitao sam za razlog. Nedavno je umro jedan njen prijatelj. Odmah mi se dopala njena plava kosa, rajlandsko narečje, način na koji je palcem trljala prsten.

Dve nedelje na Crnom moru, samo nas dvoje. Potom rastanak. I snovi. Godinu dana telefonskih razgovora, pisama, telegrama, fotografija. Bitka za izlazak iz zemlje. Prekinute veze. Ponekad pomislim: ipak ču je nazvati; ona još uvek nosi moje prezime.

Onda mi se ukazuje prilikda da odem u Veneciju; naknadno svadbeno putovanje. Dok sam unosio kofere u hotel, ona se negde izgubila i vratila se tek uveče. Bila je srela neke poznane. Sledеćeg dana je pozelela da sama tumači po radnjama i vratila se sa glavoboljom. Za ostale dane nije imala nikakav izgovor. Ja nisam znao šta da radim po toj vrućini medu svim tim palatama. Butici su mirisali na »niveu«. Jeo sam sladoled, čitao Džerija Kotona i čekao je. Tako i pre i posle podne. Na Kritu sam čitao Agatu Kristi. U Jugoslaviji Hemingveju.

U braku smo bili dve godine, tri meseca i osamnaest dana. Razgovarali smo o ljubavi i jelu, o knjigama i putovanjima. Ali ne sećam se ni jedne jedine rečenice.

Rastali smo se bez pozdrava. Dao sam sebi reč: ako ponovo budem živeo s nekom ženom, neka bude i starija od mene, neka bude i frigidna, samo da ne moram da budem ljubomoran na nju! Da se direktor jedne robne kuće ubio zbog nje, čuo sam tek docnije. Taksista s kojim je živila nakon razvoda udario je kolima u drvo. Ja sam se izvukao s par ogrebotina na duši.

FRANC

Nije bio iz našeg kraja, ali je oduvek tu živeo, prisutan kao kuća, bašta, radoznanost suseda. Stopala su mu bila deformisana i teško

se kretao; čučao je na prozoru i mahao deci, molio ih da mu donesu cigarete, hleb ili knjige. Ja sam to rado činio, i tako bih zaradio nekolicino novčića.

Smeo sam da ga posećujem u njegovom stanu koji je mirisao na dim i stare knjige i bio sam ponosan kad bi mi se obratio, makar to bi lo jednom u sat vremena.

On me je naučio sve moguće igre karata. Pokazivao mi je kako se vara na kartama, učio me da pušim i psujem na stranim jezicima. Dok smo igrali »tablica« i »ajnca« i pušili, pričao mi je o svojim doživljajima u inostranstvu, o ženama, novcu i biznisu. Jako je voleo da se karta, ali nikad bez uloga. Sve ima svoju cenu, govorio je, pa i igra. Uvek sam morao nešto da uložim. Posto nisam imao novaca, on bi mi pozajmio. Ukoliko bih pobedio, vratio bih mu novac. Ali pobedivao sam retko i moji dugovi su rasli.

Kad su u pitanju bili njegovi poverioci, dugovci su bili razlog za uzrujanost. Oni bi odmah poslali advokata ili sudskog izvršitelja. Kad je očekivao posetu te vrste, pozajmio bi mi svoju zbirku kovanog novca, crni kožni naslonjač, holandski zdjini sat i mnoštvo vrednih knjiga. Raduj se i ti malo lepim stvarima, govorio bi. Voleo me je kao svoju rođenu decu, koja su živela daleko od njega. Kad bi posetioci otišli, sve stvari bih mu vratio.

Kasnije sam ga upitao, kako to da ti imaš dece kad nikad nisi bio oženjen? Objasnio mi je kako je to moguće; pored toga, naučio me je i deset zapovesti, i da rešavam geometrijske probleme. Bio je jedini čovek u susedstvu s kojim sam se mogao šaliti na račun boga i sveta. I na svoj račun, isto tako.

VELIN

S leve strane pružali su se vinogradi, kvrgavi izdanci s prašnim listovima, sa desne strane prostiralo se more. Nad njim se spustilo svetlo meko nebo koje se lomilo od bruja prozorskih stakala na njihovom automobilu. Bilo je podne. Ispred njih je treperila ulica bez automobila, bez ljudi. Katkad bi se začulo kričanje galebova. Da otvorim prozor, upita Stela. Da se i tvoj nos seti starih dobrih vremena.

To je prva asfaltirana ulica mog života, reče Velin. Možda čak prva u zemlji. Bio sam vođič strancima. Hajde da izademo da malo protegnemo noge. Odmah ih je sa svih strana obujmila svetlost. Mirisalo je na katran, so i morsku travu. Staklasti vazduh treperio je nad asfaltom.

U jarku pore put Velin je uzbrao stručak smilja i protrljao ga medu prstima. Čuj kako šušti, Stela. Izvadio je kutiju cigareta iz đzepa. Hej, mister! You won't ride? Oni se osvrnuše. Pride im jedan dvanaestogodišnjak s papirnatim kapom na glavi. Dva dolara na sat, reče na tečnom engleskom.

Stela se oduševila. Ali ne tako dugo, rekla je. Vruće je.

Dobro, odvrati dečak. Onda za cigarete. Uzjašite, Miss. Pomogao je Steli da se popne na magarca.

Velin mu pruži kutiju cigareta. Kako se zoveš?

Velin, odgovori dečak. Uze jednu cigaretu i kucnu njome po noktu palca. Imate šibice, Mister? Covek mu dade upaljač. Otkud to da tako dobro govorиш engleski?

Učim engleski i nemački. Hoću da budem vodič. Jednog dana će sigurno otići odavde.

Dok je vraćao upaljač, njegov pogled se susreo sa strančevim i ostao prikovani za njega.

S nemačkog: Vladislava Gordić